

Michał BARTNICKI
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Instytut Ekonomii i Informatyki

KRYZYS FINANSOWY A SYTUACJA DEPOZYTOWA BANKÓW BĘDĄCYCH POD KONTROLĄ SKARBU PAŃSTWA

Streszczenie. Światowy kryzys gospodarczo-finansowy 2008 roku, umownie rozpoczęty upadkiem banku inwestycyjnego Lehman Brothers, spowodował przesunięcie środków inwestycyjnych z parkietu giełdowego do innych instrumentów finansowych uważanych za bardziej bezpieczne. Znaczna część tych środków została przeniesiona na lokaty bankowe. W ramach niniejszego artykułu autor rozważa, czy działania takie rzeczywiście są w pełni bezpieczne.

FINANCIAL CRISIS AND A DEPOSIT SITUATION OF BANKS OPERATING UNDER CONTROL OF STATE TREASURY

Summary. World economic crisis of 2008 conventionally started by the collapse of the investment bank Lehman Brothers caused the shift of investment resources form stock exchange floor to other financial instruments judged to be more secure. Majority of these resources has been transferred to bank deposits. Within this paper the author is considering whether such actions are really totally secure..

1. Wprowadzenie

Na początku września 2008 roku System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (Federal Reserve – FED) zgodził się przejąć dwie firmy ubezpieczeniowo-pożyczkowe z ogromnymi długami, sięgającymi kilku miliardów dolarów, tj. Fannie Mae i Freddie Mac. Upadek tych dwóch firm skutkowałby ogromnym kryzysem finansowym na całym świecie. Z tego samego powodu FED, w porozumieniu z ministerstwem skarbu, zdecydował dzień później o dokapitalizowaniu największej firmy ubezpieczeniowej na świecie – American

International Group (AIG), która również chyliła się ku bankructwu. Przeznaczono na to kwotę 85 miliardów dolarów.

Tymczasem 15 września 2008 roku czwarty co do wielkości bank inwestycyjny Lehman Brothers, po bezowocnej próbie zwrócenia się o pomoc do banku centralnego USA, był zmuszony ogłosić upadłość.

Czynniki te umownie zapoczątkowały obecny kryzys gospodarczo-finansowy, ujawniający się w szczególności gwałtownym spadkiem wszystkich najważniejszych indeksów giełdowych w USA (rys. 1).

Indeksy giełdy amerykańskiej

Rys. 1. Indeksy giełdy amerykańskiej
Fig. 1. Indices of American stock – exchange

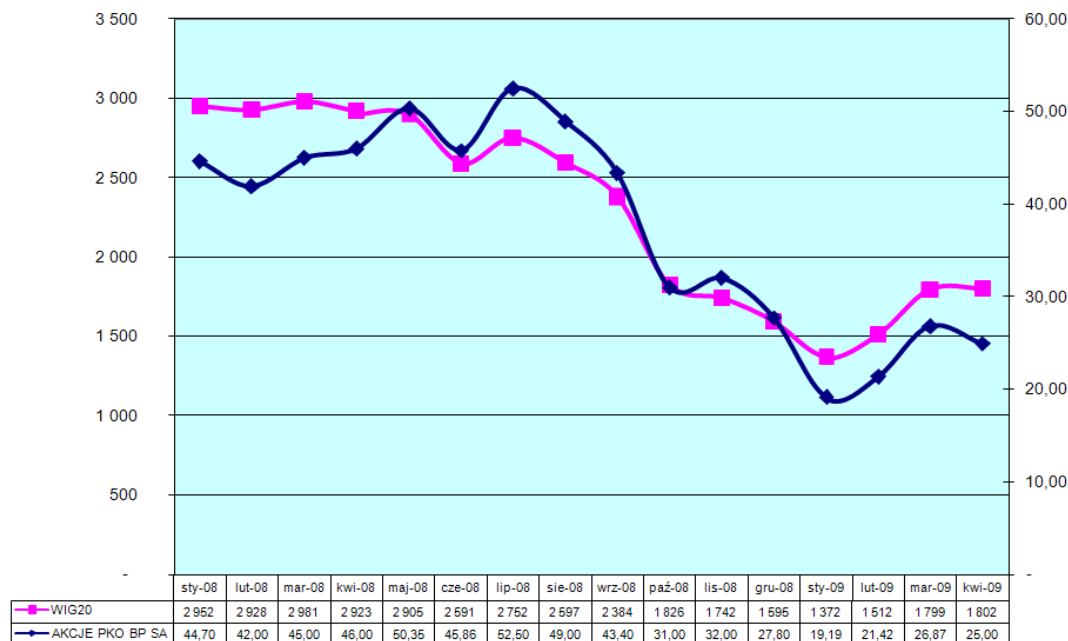
W ślad za spadkiem indeksów giełdy USA znacząco obniżyły się indeksy giełdowe na całym świecie, w tym również w Polsce.

2. WIG20, kursy akcji i depozyty w PKO BP SA

Główny indeks giełdy polskiej, WIG20, obniżył swoje notowania w ślad za indeksami światowymi. Akcje PKO BP SA są jednymi z głównych składowych indeksu WIG20. Spadek notowań akcji tej spółki miał duży związek ze spadkiem indeksu WIG20 (rys. 2). Biorąc to pod uwagę, oraz to, iż spółka działa na rynku bankowym, z którego wywodziły się źródła

kryzysu, a także to, iż właścicielem większościowym jest Skarb Państwa, poddano analizie zachowania wolumenu depozytowego tego banku, po rozpoczęciu kryzysu.

WIG20 i kurs akcji PKO BP SA wartości na koniec poszczególnych miesięcy

Rys. 2. WIG20 i kurs akcji PKO BP SA

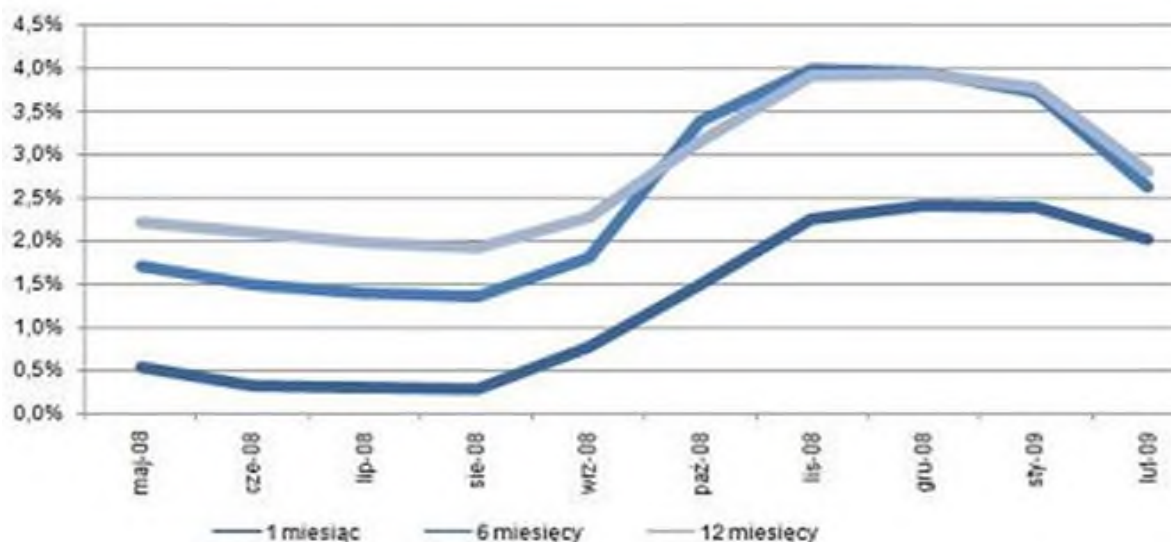
Fig. 2. Index WIG20 and quotations of PKO BP SA shares

Znaczący spadek indeksów giełdowych oraz przecena kredytów walutowych spowodowana obniżeniem wartości złotego wywołują na rynku polskim tzw. wojnę depozytową. Banki zmuszone do pozyskania depozytów znacząco podwyższają ich średnie oprocentowanie (rys. 3). W czasie tej „wojny” wielu inwestorów, zrażonych między innymi do giełdy, szuka alternatywnych sposobów inwestowania. Często wybierają, uchodzące za bezpieczne, lokaty bankowe, w tym bardzo często lokaty PKO BP SA. Powszechnie panuje opinia, że bank państwowy daje dodatkowe gwarancje ochrony kapitału.

Struktura organizacyjna banku PKO BP SA dzieli ten bank na tzw. regiony. Jednym z nich jest region mazowiecki, pokrywający się z administracyjnym województwem mazowieckim. W regionie tym skoncentrowane jest prawie 20% łącznego portfela depozytowego w skali kraju (rys 4).

Działalność depozytową PKO BP SA na rynku polskim zobrazowano na potrzeby tego artykułu opierając się na portfelu depozytowym regionu mazowieckiego PKO BP SA.

„Wojna depozytowa” – średnia rzeczywista efektywna stopa oprocentowania

Rys. 3. Średnia rzeczywista efektywna stopa oprocentowania lokat bankowych
Fig. 3. Average real effective rate of interest on bank deposits

Region mazowiecki w PKO BP SA

Przykład regionu mazowieckiego w PKO BP SA

Depozyty ogółem w PKO BP SA – 80 334

Depozyty w regionie mazowieckim – 19 460 mln

Stan na 2008-12-31

Rys. 4. Region mazowiecki jako przyjęty reprezentant do analizy struktury depozytowej banku
Fig. 4. Masovian region as a representative for the analysis of bank's deposit structure

Również z punktu widzenia danych makroekonomicznych region mazowiecki jest swoistym przekrojem polskich gmin i powiatów (rys 5). Znajduje się tu zarówno bardzo bogata i z niskim stopniem bezrobocia Warszawa, jak i stosunkowo ubogi okręg radomski

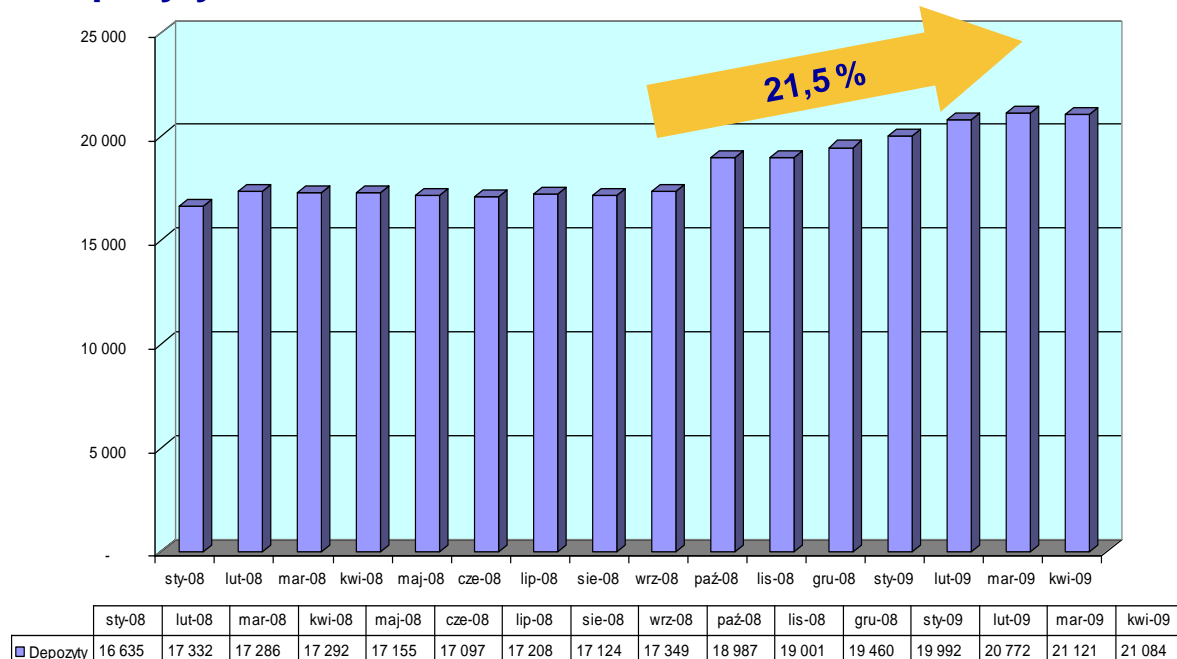
z bardzo dużym bezrobociem, który w powiecie szydłowieckim przekroczył 33% (najwyższe bezrobocie w UE).

Rys. 5. Podstawowe dane makroekonomiczne regionu mazowieckiego
Fig. 5. Basic macroeconomic data of Masovian region

W trakcie trwania „wojny depozytowej” bank PKO BP SA odnotował znaczący przyrost wolumenu depozytów (rys. 6). Do września 2008 roku wolumen depozytów był w miarę stabilny, z lekką tendencją wzrostową. Od września 2008 roku, czyli od początku kryzysu, do kwietnia 2009 roku nastąpił gwałtowny, 21-procentowy wzrost wolumenu. Można powiedzieć, iż bank ten wyszedł zwycięsko z toczącej się „wojny depozytowej”.

Depozyty w PKO BP SA – depozyty ogółem (w mln)

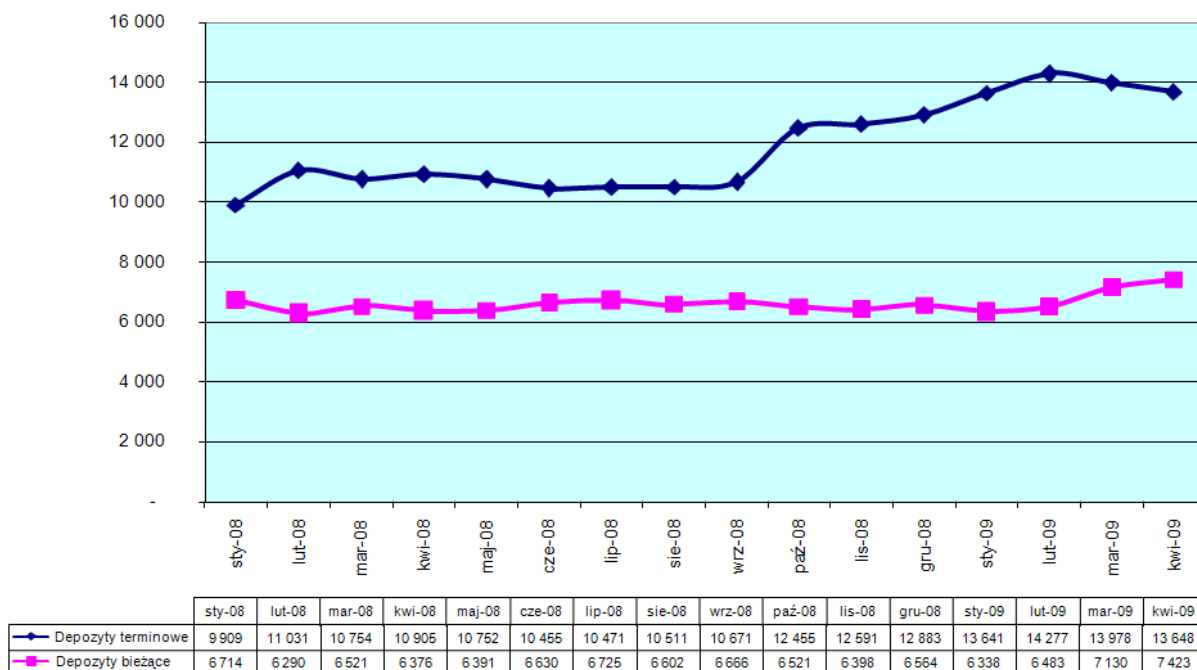

Rys. 6. Depozyty w PKO BP SA

Fig. 6. Deposits in PKO BP

Podczas analizowania struktury wolumenów depozytowych wyraźnie widać, iż ich przyrost spowodowany był głównie przyrostem wolumenów depozytów terminowych (rys. 7).

Depozyty w PKO BP SA – depozyty bieżące i terminowe (w mln)

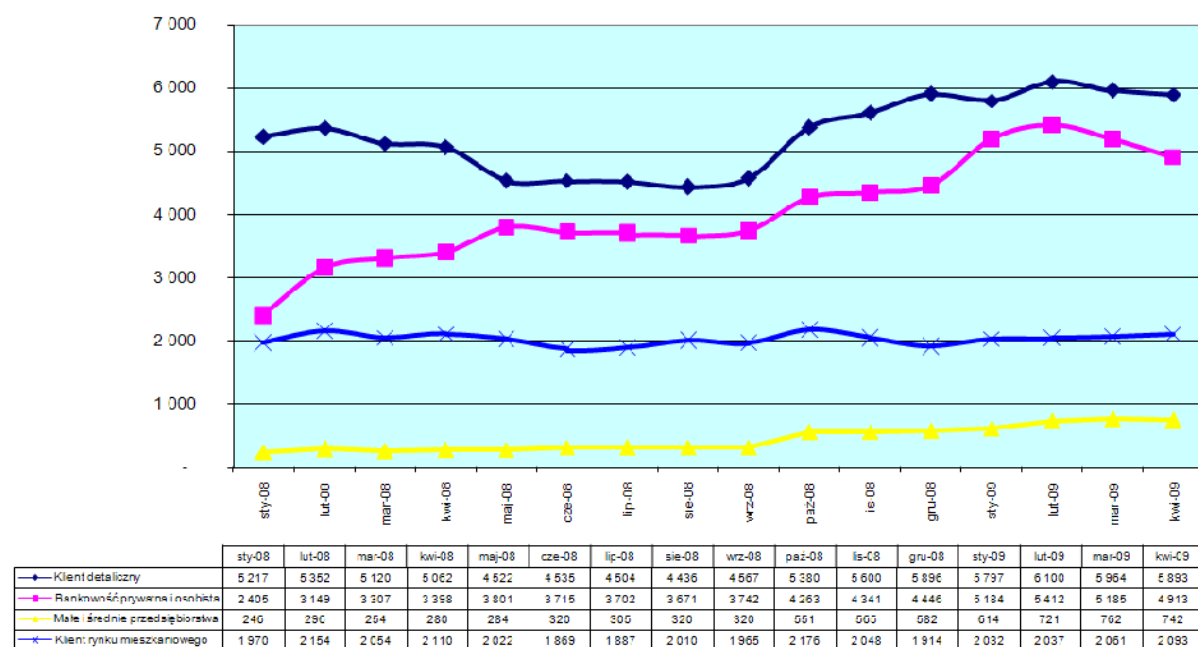
Rys. 7. Depozyty bieżące i terminowe

Fig. 7. Current and term deposits

Przy pogłębianiu analizy struktury depozytów wyraźne się staje, iż wzrost tego wolumenu spowodowany był głównie lokatami osób indywidualnych z sektora detalicznego i klientów bankowości prywatnej (rys. 8). Znaczący (procentowo) wzrost odnotowano również w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. W zasadzie bez zmian pozostał portfel depozytowy klientów rynku mieszkaniowego.

Uwaga! Zmiany depozytów rynku detalicznego i bankowości prywatnej na przestrzeni styczeń 2008 – maj 2008 spowodowane były przszeregowaniem klientów pomiędzy biznesami. Łączny portfel tych biznesów był mniej więcej stały.

Depozyty w PKO BP SA – struktura depozytów terminowych (w mln)

Rys. 8. Struktura depozytów terminowych

Fig. 8. Structure of term deposits

Zmiany te obrazują jak wielu inwestorów i oszczędzających postanowiło przekazać swoje aktywa do banku państwowego, ufając, że zapewni on poczucie bezpieczeństwa i stabilności posiadanego kapitału.

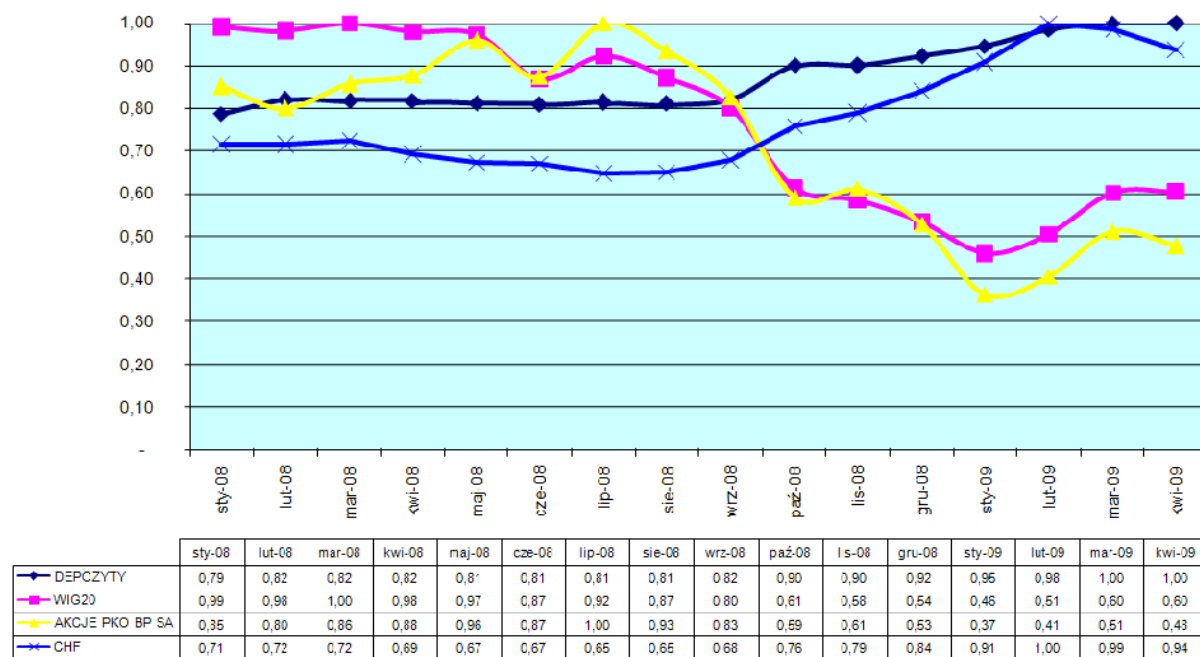
W sektorze małych i średnich przedsiębiorstw zauważono niechęć do bieżącego inwestowania, a pozyskane środki sektor ten zaczął akumulować na lokatach bankowych zamiast w inwestycjach.

W celu zobrazowania tła kryzysu nałożono sytuację zmian wolumenów depozytowych w PKO BP SA na wartość różnych parametrów i współczynników ekonomicznych (rys. 9). Wyraźnie widać wspólne podążanie kursu akcji PKO BP SA i indeksu WIG20 oraz ich silne załamanie we wrześniu 2008 roku. Dokładnie w tym samym czasie nastąpił gwałtowny

przyrost depozytów (głównie terminowych) oraz znacząco wzrósł kurs franka szwajcarskiego, który podano tu jako przykład osłabienia złotego polskiego.

Podane parametry przeliczono w celu zachowania porównywalności. Przyjęto, że wartości maksymalne poszczególnych czynników mają wartość jeden.

Depozyty w PKO BP SA na tle kryzysu finansowego

Rys. 9. Depozyty w PKO BP SA w porównaniu z indeksem WIG20, kursem akcji oraz kursem franka szwajcarskiego względem PLN

Fig. 9. Deposits in PKO BP in comparison with the index WIG20, shares' quotations and CHF/PLN exchange rate

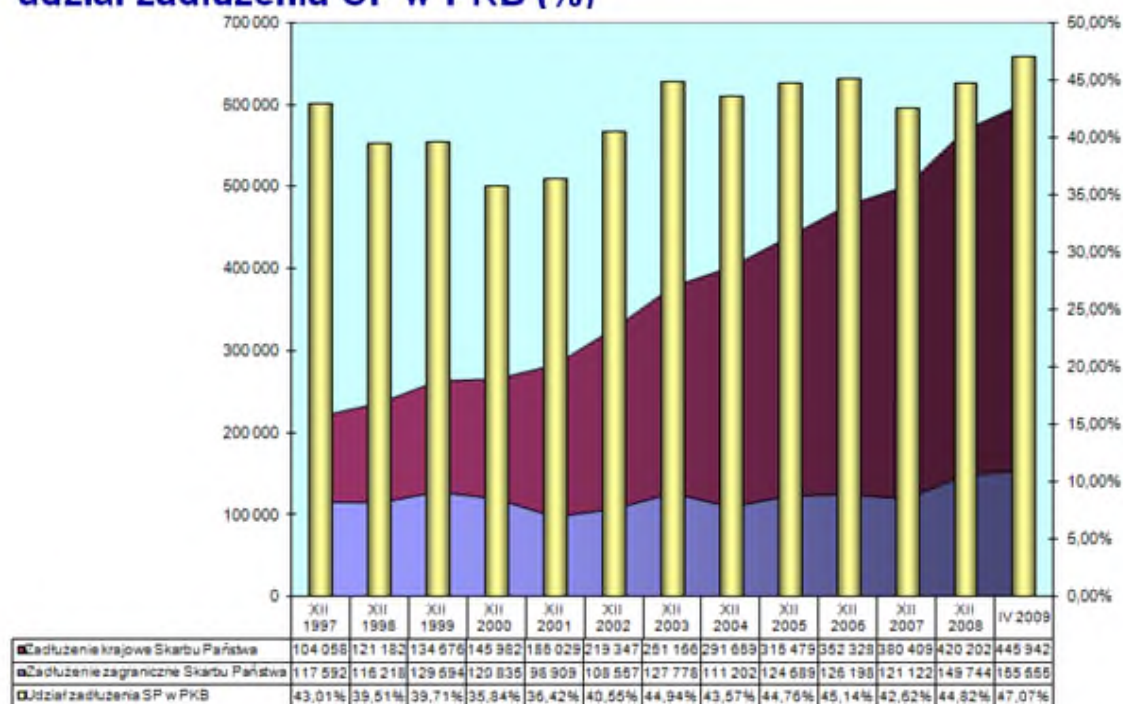
3. Obligacje, zadłużenie budżetów przyczynkiem nowego kryzysu

Wracając do obserwacji w skali makro, można zwrócić uwagę na znaczący wzrost zadłużenia Skarbu Państwa oraz udział tego zadłużenia w PKB (rys. 10).

Obligacje Skarbu Państwa traktowane są jako bezpieczne i często wybierane są przez inwestorów jako sposób lokowania kapitału. Zarówno lokaty, jak i obligacje wydają się być bezpieczne, gdyż gwarantem jest państwo. Niemniej należy się zastanowić, czy współczesne instytucje państwowe rzeczywiście dają gwarancję ochrony aktywów.

Zadłużenie Skarbu Państwa lawinowo rośnie, a udział tego zadłużenia niebezpiecznie zbliża się do przyjętego w Polsce prognozy ostrzegawczego, wynoszącego 50% PKB.

Zadłużenie Skarbu Państwa (mln PLN), udział zadłużenia SP w PKB (%)

Rys. 10. Zadłużenie Skarbu Państwa oraz udział tego zadłużenia w PKB

Fig. 10. Debt of State Treasury and its share in GDP

Niepokojujące jest powszechne zjawisko zadłużania się budżetów państwowych w skali światowej (rys. 11). Istnieje zatem coraz większe prawdopodobieństwo niewypłacalności i bankructw poszczególnych państw, a co za tym idzie – utraty aktywów oszczędzających i inwestorów.

Elementem, który może spowodować załamanie na światowym rynku finansowym, jest lawinowe narastanie wartości papierów wartościowych.

Tylko w ostatnich latach wartość wszystkich światowych akcji, obligacji oraz innych finansowych aktywów wzrosła ze 118 bilionów do 200 bilionów dolarów. Jest to wzrost o 69% w ciągu 5 lat! Aktywa te stanowią głównie papiery wartościowe oraz zapisy na kontach (światowy PKB wynosi ok. 40 bilionów dolarów).

Zadłużenie na świecie – kolejna „bańka” finansowa

Rys. 11. Zadłużenie budżetów na świecie
Fig. 11. Net debt of budget in the world

4. Podsumowanie

Kryzys, który przed dwoma laty dotknął rynki finansowe na skalę światową, wydaje się być wstępem do bolesnych, prawdopodobnie poważniejszych załamania finansów, m.in. na poziomie gospodarek krajowych.

Swoistym odzwierciedleniem sytuacji uratowania gospodarki Grecji jest ocalenie firm ubezpieczeniowo-pożyczkowych Fannie Mae i Freddie Mac z początku obecnego kryzysu. Niemniej kolejne gospodarki zagrożone są załamaniem finansów publicznych. Jako poważnie zagrożone wymienia się przeważnie gospodarki Hiszpanii i Włoch, ale przecież wysokiego zagrożenia można spodziewać się również ze strony gospodarek USA czy Wielkiej Brytanii.

Ponieważ nie wiadomo, które aktywa i w jakim stopniu są puste, w związku z powszechnym brakiem zaufania inwestorów do siebie obserwujemy zjawisko ucieczki inwestorów od wszystkich aktywów, jakimi dysponują, siłą rzeczy również od tych dobrych. Inwestorzy uciekają w płynność (to znaczy w pieniądź), a w dalszej kolejności w instrumenty gwarantowane przez rządy, np. depozyty „rządowe”, obligacje.

Przy takim popycie na pieniądź jest go ciągle za mało, dlatego też szef FED-u decyduje się na wypuszczanie na rynek coraz to nowych obligacji, które kupowane są głównie przez

gospodarki ze znaczącą nadwyżką budżetową (głównie Chiny). Zwiększając bilans, FED wpływa na możliwość kreacji pieniądza przez banki, czasami sam stając się bezpośrednio kredytodawcą firm (np. udzielając im kredytu w zamian za ich obligacje). Nie sposób nie zauważyć, że w ten sposób nie rozwiązuje się problemu pustych aktywów, a jedynie podtrzymuje się funkcjonowanie chorego systemu.

Taka sytuacja powoduje masową podaż rządowych papierów wartościowych, które są ciągle najbardziej płynne, mimo że przy stopie procentowej bliskiej zero ich rentowność jest – biorąc pod uwagę inflację – minusowa. Inwestorzy z całego świata, uciekając od aktywów w płynność, kupują te papiery. Tym samym utrzymują ciągle kurs dolara na wysokim poziomie i umacniają jednocześnie rząd amerykański w jego dotychczasowej strategii – w istocie kreacji pustego pieniądza. Jak niektórzy zauważyli, rząd amerykański, kiedy przyjdzie czas, nie będzie w stanie wykupić tych obligacji, a tylko je rolować. A zatem kupujący nie odzyskają sumy zainwestowanej, tylko – przez jakiś czas – oprocentowanie. Do istniejącej już piramidy złych długów banków dojdzie kolejna – długów rządu. W końcu inwestorzy zorientują się, że rząd działa jak pompa ssąca ich oszczędności tylko w jedną stronę.

BIBLIOGRAFIA

1. Kalinowski M., Pronobis M.: Gospodarka nowe perspektywy po kryzysie. CeDeWu, Warszawa 2010.
2. Marchewka-Bartkowiak K.: Zarządzanie długiem publicznym. Teoria i praktyka Państw Unii Europejskiej. PWN, Warszawa 2008.
3. Attali J.: Zachód – 10 lat przed totalnym bankructwem? Studio Emka, Warszawa 2010.

Recenzent: Prof. dr hab. Jerzy Mika

Abstract

The recent crisis that two years ago affected global financial markets seems to be only an introduction to severe and, with every likelihood, even more serious financial diseases, in this case on the level of domestic economies.

A specific reflection of situation of “rescuing” Greek economy is a “rescuing” of credit – insurance companies Fannie Mae and Freddie Mac at the beginning of a recent crisis.

Nevertheless, also some other economies are threatened by the collapse of public finance. Especially endangered are Spanish and Italian economies but also the economies of USA and Great Britain could be classified as high risk economies.

As it is still not known which assets and to what extent are “fiat money”, facing a common lack of trust among the investors a phenomenon of escape from all kinds of assets might be observed – even from those healthy ones. Investors run into liquidity that is money. And as nobody holds cash for a longer time period as it does not bring profit, they run into instruments guaranteed by governments, e.g. “government” deposits, bonds.

Taking into account constantly growing demand for money each amount of it is not enough, that’s why the chairman of FED keeps feeding the market with constantly new bonds majority of which are bought by economies facing budget surpluses (mainly China). Increasing the balance FED influences the possibilities of money creation by the banks sometimes becoming a companies’ lender by itself (e.g granting them a loan in exchange for their bonds). It’s easy to notice that such behaviour does not solve the problem of “fiat money” assets but sustains the operation of sick system.

Such situation induces a massive supply of government securities as still being the most liquid ones, despite the fact that at the interest rate’s level close to zero their profitability is – taking into account the inflation rate – negative. Investors from all over the world running away from assets into liquidity, buy those securities. At the same time the exchange rate of USD is being kept on a very high level strengthening current strategy of American government – creation of fiat money. As some people have already noticed, when the time comes American government will not be able to buy these bonds out – it will be able only to roll them. Some of the buyers are not going to get the invested amount back apart from - for some time – interests. This is how the currently existing bad debts’ pyramid will be accompanied by another pyramid – government debt. Finally the investors will notice that the government is acting only as a pump constantly sucking their savings – unfortunately one way only.